

VOLBA ZÁKLADNÍCH PARAMETRŮ JADERNÝCH ELEKTRÁREN

Obecný rozbor úlohy pro PWR

Je třeba si uvědomit:

a) Větší jmenovité výkony

- η_i klesají $\approx$ cena zařízení je výhodnější
- relativní zmenšení rozměrů
- spojení pomocných zařízení
- relativní snížení ceny montáže

JE mohou konkurovat FE při $P_i > 700 \div 1000$ MW

b) Materiálová základna - zcela jiné požadavky než u FE

c) Zvýšení vstupních parametrů JE může vést k nutnosti použití konstrukčních materiálů v aktivní zóně s větším absorpčním průměrem $\rightarrow$ zvýšení spotřeby paliva

Spotřeba paliva závisí v podstatě na veličině $W \times \eta_{el}$:

růst parametrů $\rightarrow \eta_{el}$ stoupá

přechod k žárupevným materiálům $\rightarrow W$ klesá

$W \times \eta_{el}$ se
může zvětšit

$\Rightarrow$ volba parametrů vyžaduje komplexní rozbor

Obecný rozbor úlohy pro PWR

Projekt JE – vyžaduje volbu většího počtu veličin charakterizujících

- aktivní zónu (AZ)
- primární okruh
- sekundární okruh.

Veličiny:

- zadané - vstupní
- nezávislé - nutno optimalizovat
- závislé - vypočtou se

1. Vstupní zadané veličiny jsou obvyklejné :

- typ reaktoru (moderátor, chladivo, palivo, materiál pokrytí)
- čistý elektrický výkon
- teplota chladicí vody

$\Rightarrow$ nekonečné množství variant lišících se jak parametry AZ, tak oběhu

Některé varianty jsou v důsledku

- nákladů
- provozních požadavků
- bezpečnosti
- technologie výroby

nepřijatelné

2. Nezávislé parametry AZ :

- poměr objemu moderátoru k objemu paliva
- průměr palivových proutků
- poměr výšky k průměru AZ
- tloušťka reflektoru
- průtok a rychlost proudění chladiva
- teplota atd.

- možno je měnit v širokých mezích

3. Závislé parametry AZ jsou např.:

- obohacení U
- rozeť palivových proutů atd.

Zjednodušené způsoby řešení

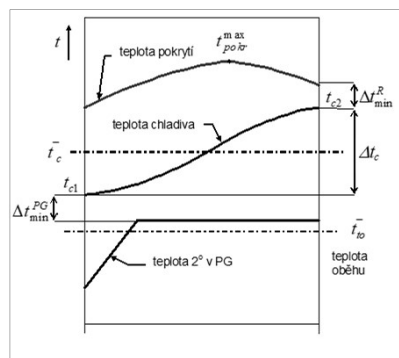
- analytický - předběžná optimalizace
- metoda relativních odchylek
- rozdělením úlohy - obvykle na dvě části :
  1. AZ
  2. tepelný oběh
 každá z těchto částí má svůj způsob výpočtu

rozdělení dovoluje jednu část (zvl. AZ) považovat za vstupní proměnnou
tím se sníží počet nezávisle proměnných

$\Rightarrow$ hl. úloha spočívá v nalezení optimálních hodnot parametrů oběhu v závislosti na parametrech reaktoru

$\Rightarrow$ nutno začít s optimalizací AZ

Kvalitativní rozbor

Předpoklad: objem AZ konstantní (velikost reaktorové nádoby je dána technologickými možnostmi a možnostmi transportu).

1. optimalizace AZ - poměr objemů paliva, moderátoru a chladiva se při daných fyzikálních vlastnostech palivové mříže pohybuje v určitém rozmezí.

2. optimalizace - průtok chladiva M_c je limitován podmínkami kavitace a eroze AZ a růstem hydraulických ztrát

pak tepelný výkon reaktoru $\dot{Q}_R = M_c \cdot c_p \cdot \Delta t_c$ 1

bude záviset na

$$\Delta t_c = t_{c2} - t_{c1}$$

limitující je **maximální teplota pokrytí**

- dána typem moderátoru, chladiva a materiálu pokrytí
- vyskytuje se blízko středu palivového kanálu

⇒ přibližně je tím dána stř. teplota chladiva

$$\bar{t}_c = \frac{t_{c1} + t_{c2}}{2} \cong t_{pokr}^{\max} - \frac{q^{\max}}{\alpha} \quad 2$$

kde α ... součinitel přestupu tepla

$q_{\max}$ je možno přibližně určit s použitím koeficientu objemové nerovnoměrnosti uvolňování tepla v objemu AZ,

$$k_q = \frac{\bar{q}}{q^{\max}}$$

je-li známa jeho hodnota.

střední hustota tepelného toku

$$\bar{q} = \frac{\dot{Q}_R}{S_{pv}} \quad [kW / m^2] \quad 3$$

kde S_{pv} ... povrch palivových proutků, pak je

$$q^{\max} = \frac{\bar{q}}{k_q} = \frac{\dot{Q}_R}{S_{pv} \cdot k_q} \quad 4$$

Pro střední teplotu chladiva je pak

$$\bar{t}_c = t_{pokr}^{\max} - \Delta t_c \frac{M_c \cdot c_p}{S_{pv} \cdot k_q \cdot \alpha} \quad 5$$

$$\Delta t_c = \left(t_{pokr}^{\max} - \bar{t}_c \right) \frac{S_{pv} \cdot k_q \cdot \alpha}{M_c \cdot c_p}$$

čára 1

$$\dot{Q}_R = \left(t_{pokr}^{\max} - \bar{t}_c \right) S_{pv} \cdot k_q \cdot \alpha \quad \Rightarrow \quad \dot{Q}_R = a - b \cdot \bar{T}_{10}$$

Závěr: pro zadaný objem AZ a při omezeních na M_c a S_{pv} může být tepelný výkon reaktoru zvýšen na účet Δt_c (rov. 1) jen při současném snížení stř. teploty $\bar{t}_c$ (rov. 5).

Tím se však snižuje střední teplota přivodu tepla do 2° okruhu a η_t oběhu se snižuje.

$$\eta_t = 1 - \frac{T_o}{\bar{T}_{10}} \quad \text{čára 2}$$

kde T_o ... teplota okolí

Účinnost elektrárny brutto η_{sv} je přímo úměrná termické účinnosti oběhu η_t

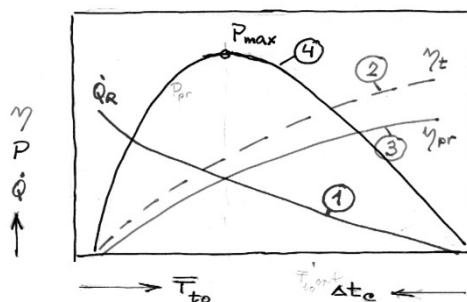
Relativní ztráty 1° okruhu při konst M_c jsou nepřímo úměrné η_t , takže čistá účinnost η_{pr} :

$$\eta_{pr} \cong a_1 \eta_t - \frac{a_2}{\dot{Q}_R} \quad 6 \quad \text{čára 3}$$

Elektrický výkon P_{el} je proporcionalní

$$P_{el} = \dot{Q}_R \cdot \eta_{pr} \quad \text{- extrémální čára} \quad 7 \quad \text{čára 4}$$

Výsledek technické optimalizace

Ekonomická optimalizace

Náklady na palivo

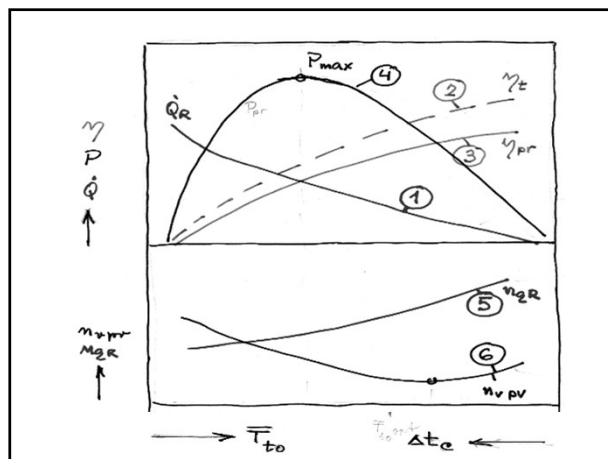
Každému výkonu, koncovému teplotnímu spádu odpovídají při konst. objemu reaktoru R a max. teplotě pokrytí určité optimální parametry AZ dané roztečí palivových proučků, průměrem palivového proučků, atd.

Tuto skupinu parametrů vztahujících se k AZ je možno nahradit jen jedním parametrem n_{qR} [Kč/kWh] ... měrné náklady na výrobu 1 kWh_t v R :

$$n_{qR} = \frac{c_{pvc1}}{24 \cdot W} = n_{vpv} \cdot \eta_{pr} \rightarrow \text{s r\u016fstem } \Delta t_c, n_{qR} \text{ klesaj\u00ed} \quad \text{8} \quad \text{\u010d\u00e1ra 5}$$

Z\u00e1vislosti $n_{qR} = f(\bar{T}_{to})$ a $\eta_{pr} = f(\bar{T}_{to})$ dovoluj\u00ed s pomoc\u00ed

$$\text{vztahu (8) ur\u010dit zmenu palivov\u00e9 slo\u017eky } n_{vpv} = \frac{n_{qR}}{\eta_{pr}} \quad \text{6} \quad \text{\u010d\u00e1ra 6}$$

Ekonomická optimalizace

Investiční náklady

1) Měrné náklady n_i na 2° okruh

- závisí jen na parametrech admisní páry
- snížení parametrů páry zvyšuje n_{i2}

7 čára

2) Investiční náklady N_{i2} na R (1° okruh) při konstantním objemu AZ jsou konstantní. Měrné investiční náklady jsou úměrné

$$n_{i1} \approx 1/P_{el} \quad \text{8 čára}$$

3) Měrné investiční náklady na celou elektrárnu

$$n_i = n_{i1} + n_{i2} \quad \text{9 čára}$$

4) Investiční složka výrobních nákladů na elektřinu

$$n_{vi} = a_i \cdot n_i \quad \text{10 čára}$$

a_i : koeficient proporcionality N_i

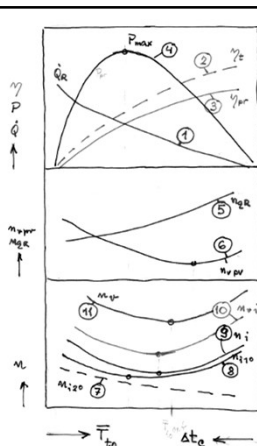
Ekonomická optimalizace

Měrné výrobní náklady

5) Pak měrné výrobní náklady na elektrárnu

$$n_v = n_{vpv} + n_{vi} = \text{v\u00fdsledn\u00e9 optimum} \quad \text{11 čára}$$

⇒ projekt podle P_{max} m\u016f\u017ee v\u00e9st ke zna\u010dn\u00fdm ztr\u00e1t\u00e1m → P_{opt} nesouhlas\u00ed s P_{max} , kter\u00e9 m\u016f\u017ee z\u00edskat p\u0159i dan\u00e9m V_{AZ} .

Hl. parametry ur\u010duj\u00edc\u00ed opt. provozn\u00ed re\u017eim:

1) pom\u011brn\u00e1 palivov\u00e1 slo\u017ekka

$$U_{pv} = \frac{n_{vpv}}{n_v}$$

- je \u00fcm\u011brn\u00e1 veli\u010dina n_{qR}

2) pom\u011brn\u00e1 \u010d\u00e1st m\u011brn\u00fdch inv. n\u00e1klad\u016f na 1° okruh

$$U_{i1} = \frac{a_i \cdot n_{i1}}{n_i}$$

3) teploty chladiva t_{c1} , t_{c2} (nebo t_{c2} a Δt_c)

N\u00e1vrh parametr\u016f PWR

Teplota

Zv\u00fd\u0161en\u00ed t_{c2} , $t_a \Rightarrow \uparrow \eta_t, \uparrow \eta_{td}$ (su\u0161\u00ed expanze)

⇒ jednozna\u010dn\u00e9 zv\u00fd\u0161en\u00ed η_{el}

Limituj\u00edc\u00ed faktory:

- materi\u00e1l pokryt\u00ed
- teplotov\u00e9 sp\u00e1dy na v\u00fdm\u011bnic\u00edch

U reaktor\u016f s ni\u017e\u0161\u00ed t_a (PWR, BWR) by byl mo\u017en\u00fd p\u0159eh\u0159ev p\u00e1ry:

- fosiln\u00edmi palivy - komplikace, ztr\u00e1ta v\u00fdhod JE
- jadern\u00fd - vodou 1° - v reaktoru

Postup volby parametrů PWR

$$1) \quad t_{pokr\ max} - \Delta t_{bezp} \rightarrow t_{c2} \quad (\approx 0,1 \cdot t_{pokr\ max})$$

$$\text{pro Zr: } 360\text{ }^{\circ}\text{C} - 36 = 324\text{ }^{\circ}\text{C}$$

$$2) \quad t_{c2} \rightarrow p' + \Delta p_{bezp} \rightarrow p_c \quad (\approx 0,3 \cdot p')$$

$$324\text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow 119\text{ bar} + 36 = 156\text{ bar}$$

odpovídá též technologickým možnostem výroby tělesa reaktoru

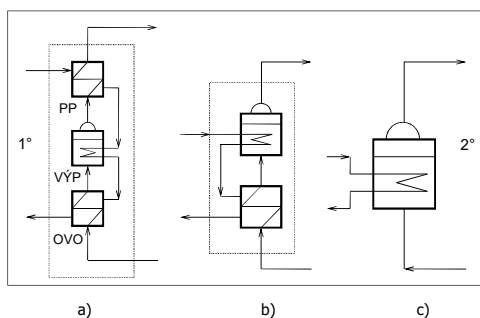
Charakteristické parametry různých typů reaktorů

	mat.pokr	t_{p2} [K]	$\Delta t_{p1-pokr}$ [K]	Δt_{pokr-a} [K]	Δt_s [K]	t_a [K]	η_i [%]	W [Mwd/t] $\cdot 10^3$
PWR	Zr	1860		70	33±4	290	33	25 ÷ 40
PHWR	Zr	1815	1500	60	46±1	255	29	7 ÷ 11
BWR		1793		10	10	283	33	20 ÷ 27
AGR		1420	600	270	360±60	550	40	20
HTGR	n.o.	1450	400	540	430	510	39	100
FBR		2610	1600	520	160	490	38	50 ÷ 100

PWR Pressurized Water Reactor
 PHWR Pressurized Heavy Water Reactor
 BWR Boiling Water Reactor
 AGR Advanced Gas Cooled
 HTGR High Temperature Gas Cooled Reactor
 FBR Fast Breeder Reactor

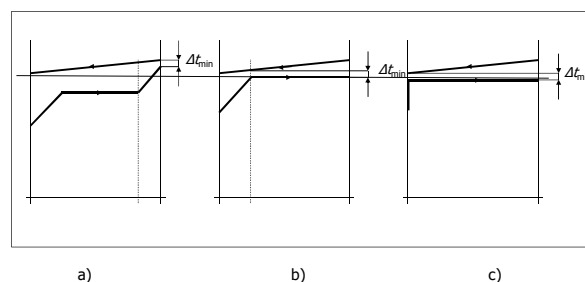
Návrh parametrů admisní páry (PG)

souvisí s volbou PG

Návrh parametrů admisní páry (PG)

souvisí s volbou PG

Návrh parametrů admisní páry (PG)

Souhrn

a) OVO, O, PŘK

Výhody:

- menší (1-x) v posledním stupni T, jinak lze řešit separací, přehříváním
- RV turbíny: lepší pracovní podmínky
- PG nemusí mít odlučovač vlhkosti

Nevýhody:

- velká ztráta exergie

b) oddělený ohřívák vody OVO:

Výhody:

- Δt_{min} o něco menší než u c), ale odpovídající zvýšení tlaku je malé
- umožňuje zvětšit Δt_{sy} proti c), což by mělo vést ke zmenšení S_{PG} , avšak v OVO je vždy α menší než ve V, proto zisk na S_{PG} jen, bude-li

$$\Delta t_{OVO} \cdot k_{OVO} > \Delta t_r \cdot k_r$$

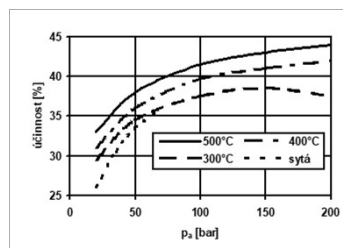
Nevýhody:

- prodražení v důsledku odděleného tělesa OVO a V $\Rightarrow$ zvětšení obestavěného prostoru, komplikace dispozice turbín, snížení spolehlivosti

$\Rightarrow$ proto většinou použito řešení c) = směšovací OVO uvnitř PG

Návrh parametrů PWR

Tlak

■ pro sytou páru

$$p_{aopt} = 165 \div 170\text{ bar}$$

■ při $p_a = 70\text{ bar}$ je

$t_a^h = 285\text{ }^{\circ}\text{C}$ - problém s teplotou pokrytí (Zr $\cong$ 360 $^{\circ}\text{C}$)

■ η_i stoupá rychle do $p_a = 75\text{ bar}$, pak už malý vliv

Návrh parametrů PWR

Závěr

p_R : při volbě se vychází z možností technologie výroby tělesa R - tloušťka stěny

dnes $p_{R\ max} \cong 160$ bar

p_a : 60 ÷ 74 bar - rozdíl dán :

- 1) bezpečná hranice pod teplotou varu
- 2) teplotový spád na reaktoru

Technologie PWR neposkytuje příliš prostoru pro zlepšování účinnosti zvyšováním admisních parametrů

Je nutné přejít na jiné způsoby chlazení AZ – plyny, tekuté kovy

Současný stav

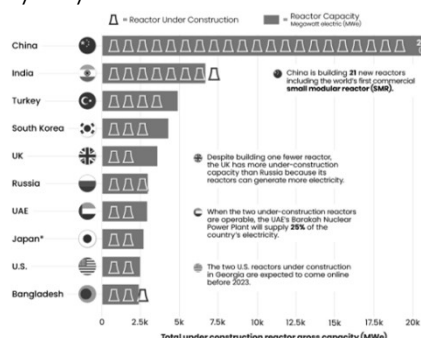
- v provozu je asi 436 jaderných reaktorů ve 31 zemích s kapacitou asi 400 GWe
- v roce 2020 celková výroba činila 2553 TWh, asi 10 % světové produkce elektřiny
- v současnosti se staví asi 59 energetických reaktorů v 18 zemích, zejména v Číně, Indii, Rusku a Spojených arabských emirátech
- uvažuje o vybudování dalších 321 reaktorů, jejichž instalovaný výkon by měl dosáhnout asi 355 GW
- Energetická agentura ve své zprávě World Energy Outlook (WEO) uvádí, že je nutné přejít na jiné způsoby chlazení AZ – plyny, tekuté kovy

Současný stav

Stát	reaktorů v provozu	instalovaný výkon (MWe)
U.S.	93	95 523
France	56	61 370
China	53	50 034
Russia	37	27 727
Japan*	33	31 679
South Korea	24	23 091
India	22	6 795
Canada	19	13 624
Ukraine	15	13 107
UK	12	7343

*pouze 10 ze 33 provozuschopných japonských reaktorů je provozováno

Současný stav reaktory ve výstavbě

Současný stav

Start ↑	Reactor	Model	Gross MWe
2021	China, CNNC	Fuqing 6	Hualong One 1150
2021	China, China Huaneng	Shidaowan	HTR-PM 211
2021	India, Bhavini	Kalpakkam PFBR	FBR 500
2022	Belarus, BNPP	Ostrovets 2	VVER-1200 1194
2022	China, CGN	Fangchenggang 3	Hualong One 1180
2022	China, CGN	Fangchenggang 4	Hualong One 1180
2022	China, CGN	Hongyanhe 6	ACPR-1000 1119
2022	Finland, TVO	Olkiluoto 3	EPR 1720
2022	India, NPCIL	Kakrapar 4	PHWR-700 700
2022	India, NPCIL	Rajasthan 7	PHWR-700 700
2022	Korea, KHNP	Shin Hanul 1	APR1400 1400
2022	Pakistan	Karachi/KANUPP 3	ACP1000 1161
2022	Russia, Rosenergoatom	Kursk II-1	VVER-TOI 1255
2022	Slovakia, SE	Mochovce 3	VVER-440 471
2022	USA, Southern	Vogtle 3	AP1000 1250

Hypotetická cena výstavby 3 až 4 nových velkých jaderných bloků v ČR

Počet a typ bloků	Celková cena	Měrná cena za MW
4 x AP1000 (4400 MW)	380,540 mld. Kč	86,485 mil. Kč/MW
4 x APR1400 (5600 MW)	363,240 mld. Kč	64,864 mil. Kč/MW
3 x APR1400 (4200 MW)	272,430 mld. Kč	64,864 mil. Kč/MW
3 x EPR (3x1650=4950 MW)	544,860 mld. Kč	110,072 mil. Kč/MW

ceny odvozeny z uniklých informací z polského výběrového řízení, úroky v době výstavby nejsou zahrnuty

VÝVOJOVÉ GENERACE JR

Generace I - projekty z let 1950 – 1960, dnes již odstaveny

Generace II – realizovány v sedmdesátých letech minulého století.

- v současné době mají nejvýznamnější podíl na výrobě elektrické energie
- více než polovinu tvoří tlakovodní reaktory (PWR)
- v porovnání s reaktory I. generace je jejich úroveň výrazně vyšší, především v oblasti bezpečnostních systémů.

Generace III - další evoluční stupeň ve vývoji reaktorů

- hlavními rozdíly je
  - použití standardizovaných projektů, zkracujících dobu schvalování a také dobu výstavby
  - zlepšení ekonomiky provozu prodloužením doby provozu mezi odstávkami
  - zvýšení hodnoty vyhoření jaderného paliva
  - snížení investičních nákladů.
  - zlepšení celkové bezpečnosti elektrárny.

VÝVOJOVÉ GENERACE JR

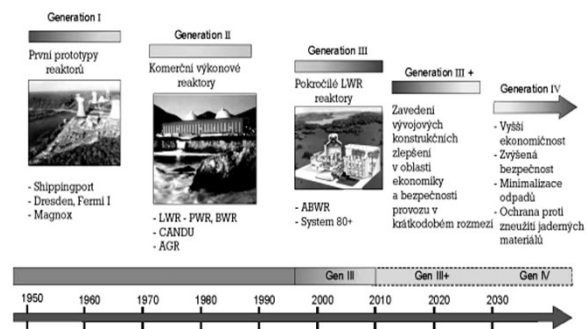
Generace III+ - představují další evoluční vylepšení s novými bezpečnostními požadavky.

- nabízejí nejlepší dostupnou technologii v oblasti jaderných elektráren
- v projektech jsou zapracovány závěry z analýzy havárie jaderné elektrárny Fukušima,
- vyšší odolnost vůči vnějším vlivům – zapracovány závěry ze stress testů
- vyšší autonomie, zvýšená redundance a diverzita bezpečnostních systémů pro řešení základních projektových nehod, vícenásobných poruch i těžkých havárií
- možnost využití mobilních prostředků pro plnění bezpečnostních funkcí.

Generace IV - jsou zatím spíše předmětem vývoje v několika různých koncepčních směrech.

- pracující převážně s rychlými neutrony a uzavřeným palivovým cyklem, který umožňuje efektivnější využití jaderného paliva zároveň snížení množství radioaktivních odpadů

VÝVOJOVÉ GENERACE JR

Reaktory 4. generace

Již v r. 2003 navrženo 6 koncepcí reaktorů 4. generace

- plynem chlazené rychlé reaktory (GFR)
- olovem chlazené rychlé reaktory (LFR)
- sodíkem chlazené rychlé reaktory (SFR)
- reaktory využívající vodu v superkritické fázi (SCWR)
- reaktory využívající roztavené soli (MSR)
- vysokoteplotní plynem chlazené reaktory (HTGR)

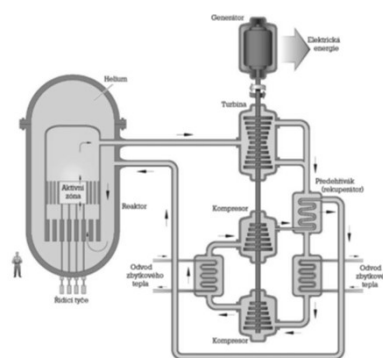
V roce 2005 USA, Kanada, Francie, Japonsko a Velká Británie vytvořily společenství GIF pro spolupráci na výzkumu a vývoji šesti navržených koncepcí – později přistoupilo i Rusko

V 2014 byla zveřejněna aktualizace GIF, která potvrdila výběr šesti designů a stanovila nejdůležitější změny a cíle vývoje pro následující desetiletí

Plynem chlazený rychlý reaktor

- reaktory jsou provozovány a vyvíjeny jako vysokoteplotní jednotky (až 850 °C) pro dosažení vysoké tepelné účinnosti
- palivem může být uran, thorium, plutonium nebo jejich směs
- palivo je na místě přepracováno a všechny aktinidy opakovaně recyklovány pro minimalizaci objemu dlouhoaktivních radioaktivních nuklidů
- palivo je v keramické formě a je tudíž velmi teplotně odolné
- možné jsou též palivové články s keramickým povlakem
- pro výrobu elektřiny je plyn veden přímo na plynovou turbínu (Braytonův cyklus)
- jsou vhodné i pro termochemickou výrobu vodíku či jiných technologií využívajících teplo

Plynem chlazený rychlý reaktor

Plynem chlazený rychlý reaktor

Přednosti

- jednodušší konstrukce
- hélium jako chladivo není radioaktivní
- aktivní zóna je extrémně teplotě odolná (teplota tavení oxidu thoria je 3390 °C)
- technologické teplo pro výrobu vodíku nebo konverzi uhlí na uhlovodíky
- transmutace radionuklidů s dlouhým poločasem rozpadu rychlými neutrony na radionuklidy s krátkým poločasem rozpadu

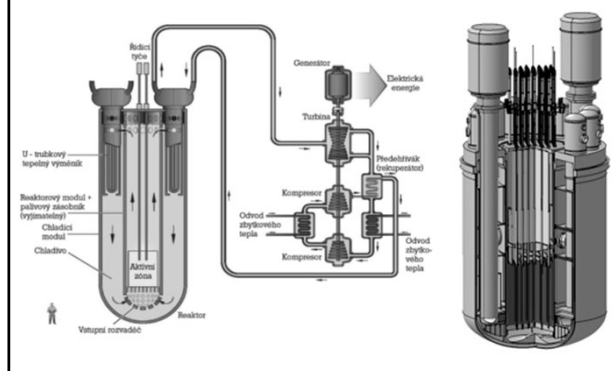
Nevýhody

- vysoké tepelné zatížení aktivní zóny
- vysoký neutronový tok

Olovem chlazený rychlý reaktor

- aktivní zóna chlazená olovem resp. eutektickou slitinou Pb – Bi
- může být provozován po desetiletí (15 až 20 let), aniž by bylo třeba doplňovat jaderné palivo
- v primárním okruhu nejsou žádná čerpadla, chlazení probíhá přirozenou konvekcí.
- palivo je v kovovém stavu a skládá se z obohaceného uranu ²³⁵U, MOX (= směs oxidů, nejčastěji uranu a plutonia) a transuranů.
- teplota chladiva na výstupu z aktivní zóny dosahuje cca 560 °C.
- maximální teplota CO₂, použitého jako pracovního média v tepelném cyklu, je 400 °C - účinnost pak dosahuje cca 44%
- projekt předpokládá široké portfolio velikostí jednotek
  - jednorázové mobilní jednotky s přirozenou cirkulací pro dlouhodobý provoz bez výměny paliva
  - modulární reaktory s výkonem 300-400 MWe
  - velké elektrárny 1400 MWe

Olovem chlazený rychlý reaktor

Olovem chlazený rychlý reaktor

Přednosti

- malé tepelné zatížení
- nízký tlak v primárním okruhu
- žádná čerpadla
- olovo má vysoký bod varu a dobré stínící vlastnosti
- transmutace radionuklidů s dlouhým poločasem rozpadu rychlými neutrony na radionuklidy s krátkým poločasem rozpadu

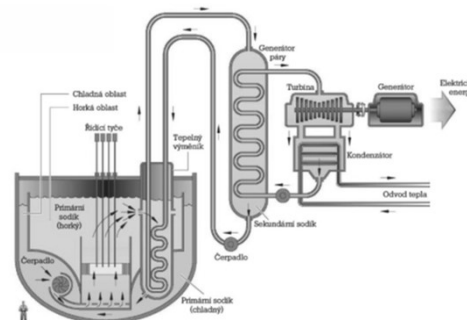
Nevýhody

- olovo jako chladivo musí zůstat tekuté
- bismut je drahý a vzácný
- bismut ve slitině s olovem sice výhodně snižuje teplotu tání, ale zachytem neutronů produkuje nebezpečné polonium způsobující kontaminaci primární zóny
- olovo i bismut mají velkou hustotu; vysoká hmotnost aktivní zóny vyžaduje robustní konstrukci, především kvůli rizikům při zemetřesení. Tím se zvyšují náklady stavby.
- pokud olovo/bismut ztuhne, reaktor se stane nepoužitelným (pozn. s těmito problémy se potýkaly sovětské jaderné ponorky třídy Alfa)

Sodíkem chlazený rychlý reaktor

- množivý reaktor, který produkuje více paliva, než sám spotřebuje
- pro štěpnou reakci se využívají rychlé neutrony
- při přehřívání reaktoru se zvýší termická rychlost atomů uranu, což zvýší pravděpodobnost zachycení neutronů uranem ²³⁸U - tím se redukuje neutronový tok a četnost štěpení => tímto svým fyzikálním chováním je reaktor chráněn před rizikem roztavení aktivní zóny, aniž by byly zapotřebí dodatečné bezpečnostní prvky
- pro chlazení se používá tekutý sodík; výstupní teplota z aktivní zóny je maximálně 550 °C
- AZ je uložena v nádrži z tekutého sodíku
- výměníkem Na - Na je teplo převáděno do sekundárního sodíkového okruhu, jehož užití je nutné z bezpečnostních důvodů
- sodík ze sekundárního okruhu slouží k výrobě páry v terciárním okruhu - pára pohání turbosoustroj
- vývoj zaměřen na tři varianty těchto reaktorů:
  - 50-150 MWe s aktinidy v kovovém palivu U-Pu vyžadující elektrometallurgickou přípravu
  - 300-1500 MWe bazénový typ
  - 600-1500 MWe na konvenční MOX palivo s pokročilým externím přepracováním

Sodíkem chlazený rychlý reaktor

Sodíkem chlazený rychlý reaktor

Přednosti

- mnoho paliva
- pasivní bezpečnost
- nízký tlak v primárním a sekundárním okruhu
- transmutace radionuklidů s dlouhým poločasem rozpadu rychlými neutrony na radionuklidy s krátkým poločasem rozpadu

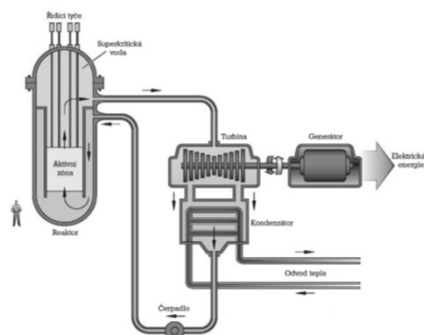
Nevýhody

- použití tří okruhů komplikuje zařízení a snižuje tepelnou účinnost
- sodík, použitý jako chladivo, je velmi reaktivní
- komplexní a drahý systém
- produkce plutonia, vhodného k použití v jaderných zbraních

Nadkritický vodou chlazený reaktor

- reaktory jsou chlazené vodou s velmi vysokými parametry nad kritickým bodem
- návrh přináší o třetinu vyšší účinnost než současné lehkodvodní reaktory
- nadkritická pára (25 MPa a 510-550 °C) je vedena přímo na turbínu bez nutnosti sekundárního parního systému
- nadkritická voda působí jako moderátor, neutrony jsou ovšem moderovány jen částečně, aby se zvýšila výkonová hustota a umožnila se transmutace aktinoidů
- pasivní bezpečnost je velmi podobná zjednodušeným varným reaktorům (BWR)
- palivem je uran ve formě oxidu, který je v případě otevřeného palivového cyklu obohacený
- koncept může být využitý i jako rychlý reaktor s plně recyklovanými aktinidy z konvenčního přepracování

Nadkritický vodou chlazený reaktor

Nadkritický vodou chlazený reaktor

Přednosti

- vysoká účinnost tepelného cyklu (45%)
- jednodušší konstrukce
- transmutace radionuklidů s dlouhým poločasem rozpadu rychlými neutrony na radionuklidy s krátkým poločasem rozpadu

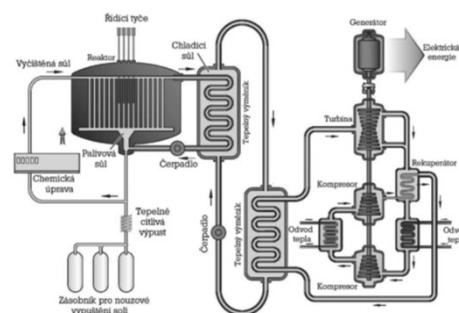
Nevýhody

- turbína za provozu kontaminována radioaktivitou stejně jako u jaderných elektráren s varnými reaktory
- velmi vysoký tlak (250 bar) v aktivní zóně
- je nutný silnější kontejnment
- v případě havárie se ztrátou chladicího média (LOCA), dojde ke krátkodobému navýšení výkonu reaktoru
- při poklesu tlaku v primární zóně a vzniku parních bublin může být reaktivita reaktoru lehce pozitivní nebo až silně negativní; záleží na konstrukci a základce paliva

Reaktor s tekutými solemi

- tekutá sůl se používá jako chladivo i jako nosič paliva
- JE má tři okruhy
- v 1. okruhu slouží sůl jako chladivo, např. $2\text{LiF}-\text{BeF}_2$, s tím, že do soli je přímo přimícháno palivo, které má rovněž charakter soli (např. $^{235}\text{UF}_4$ a $^{232}\text{ThF}_4$ v 1% až 2% koncentraci), roztavená sůl je pumpována do primární zóny reaktoru, která je tvořena grafitovou maticí - grafit působí jako moderátor, štěpná reakce ohřívá sůl na téměř 800 °C
- z primární zóny teče chladivo do prvního tepelného výměníku, kde je teplo předáváno do 2. okruhu s tekutou solí - již bez paliva - má zabránit kontaminaci při netěsnostech výměníku
- teplo je přes další tepelný výměník předáváno do 3. okruhu, kde cirkuluje pracovní médium (vodní pára, oxid uhličitý nebo hélium), které pohání turbínu
- pod grafitovým jádrem je vodou chlazená zátka, která by se při překročení kritické teploty AZ roztavila, a gravitací by sůl odtekla z aktivní zóny do zachytných nádrží pod reaktorem.
- Rychlé reaktory s roztavenými solemi dělíme na dva primární typy:
  - Thoriový cyklus s recyklací aktinidů
  - Uzavřený (Th/U) palivový cyklus bez obohacování uranu s vylepšenou bezpečností a minimální produkcí odpadu
- spuštění prvního demonstračního reaktoru je plánováno na rok 2025

Reaktor s tekutými solemi

Reaktor s tekutými solemi

Přednosti

- primární zóna je roztavena (tzn. neřešíme zde roztavení aktivní zóny jako havarijní stav)
- izotop ^{135}Xe způsobující otravu reaktoru (tj. nadměrnou absorpci neutronového toku) je možné z okruhu kontinuálně odstraňovat
- konstrukčně je zajištěno, že nouzové odstavení reaktoru proběhne automaticky
- nízký tlak v primárním i v sekundárním okruhu - nádoba reaktoru může být díky tomu poměrně jednoduchá.
- je možné je zkonstruovat i v malých rozměrech
- jako palivo bude možno využívat uran, thorium a pravděpodobně i plutonium
- může dodávat technologické teplo pro výrobu vodíku nebo konverzi uhlí na uhlovodíky

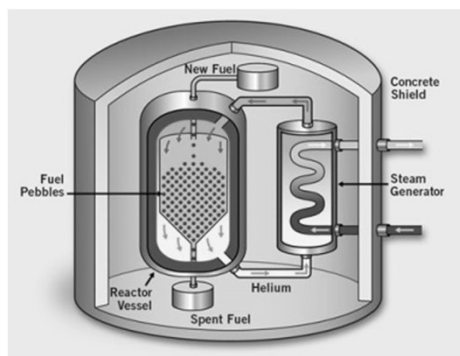
Nevýhody

- použití tří okruhů komplikuje zařízení a snižuje tepelnou účinnost
- grafit jako moderátor
- tekuté soli jsou korozivní a vyžadují speciální antikoroziní slitiny kovů

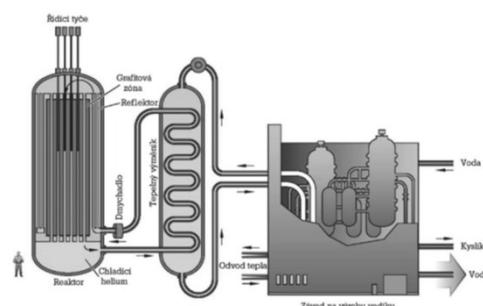
Vysokoteplotní reaktor

- aktivní zóna je tvořena množstvím kulových nebo prizmatických palivových segmentů
- kuličky jsou z grafitu a obsahují uvnitř malé keramické palivové tělísko z uranu nebo thoria - představuje 5% hmoty kuličky
- grafit působí jako moderátor a chrání palivo před okolím v reaktoru
- aktivní zóna je chlazená plyným héliem - má na výstupu teplotu přes $1000\text{ }^\circ\text{C}$ a následně může expandovat přímo v turbíně
- nízká výkonová hustota 6 MW/m^3 vede k tomu, že nemůže dojít k roztavení aktivní zóny - s rostoucí teplotou v reaktoru se zvyšuje pravděpodobnost zachycení neutronů jádrem uranu ^{238} a tím dochází ke snížení neutronového toku
- konstrukce tedy určuje maximální teplotu v AZ - pokud je pod teplotou tavení materiálu reaktoru, nemůže dojít k roztavení AZ (pokud je zajištěn odvod tepla např. i pasivním chlazením do okolí)
- vysoká teplota chladičho plynu na výstupu z aktivní zóny může být využita jako procesní teplo při výrobě dalších energetických produktů tj. pro konverzi uhlí na uhlovodíky nebo pro výrobu vodíku termickým rozkladem vody s využitím kyseliny sírové a jódu.

Vysokoteplotní reaktor

Vysokoteplotní reaktor s výrobou H_2

Vysokoteplotní reaktor

Přednosti

- možno dosáhnout vysoké účinnosti tepelného cyklu (50%)
- není možné roztavení aktivní zóny
- jako palivo je možno použít uran a thorium
- helium není radioaktivní
- aktivní zóna není namáhána vysokým tlakem
- technologické teplo pro výrobu vodíku nebo konverzi uhlí na uhlovodíky

Nevýhody

- grafit jako moderátor
- vysoké tepelné zatížení aktivní zóny

Základní informace o vybraných typech

	neutron spectrum	coolant	temperature ($^\circ\text{C}$)	pressure	fuel	fuel cycle	size(s) (MWe)	uses
Gas-cooled fast reactors	fast	helium	850	high	U-238	closed, on site	288	electricity & hydrogen
Lead-cooled fast reactors	fast	Pb-Bi	550-800	low	U-238	closed, regional	50-150, 300-400, 1200	electricity & hydrogen
Molten salt reactors	epithermal	fluoride salts	700-800	low	UF in salt	closed	1000	electricity & hydrogen
Sodium-cooled fast reactors	fast	sodium	550	low	U-238 & MOX	closed	150-500, 500-1500	electricity
Supercritical water-cooled reactors	thermal or fast	water	510-550	very high	UO ₂	open (thermal), closed (fast)	1500	electricity
Very high temperature gas reactors	thermal	helium	1000	high	UO ₂ prism or pebbles	open	250	hydrogen & electricity

Malé modulární reaktory SMR

SMR = reaktory s výkonem do 300 MWe vyráběné s využitím modulární technologie

Očekávané výhody

- kompletace ve výrobním závodě a instalace po jednotlivých modulech podle požadovaného celkového výkonu elektrárny
- vysoká úroveň pasivní bezpečnosti a výrazně snížené nároky na obsluhu a provoz
- snížení měrných investičních nákladů usnadní financování
- možnost „sériové výroby“ modulů => další snížení nákladů
- standardizace licenčního procesu a harmonizace regulačních požadavků v globálním měřítku
- lepší schopnost kooperovat resp. doplňovat či zálohovat výrobu regionálních obnovitelných zdrojů energie

Malé modulární reaktory SMR

v r. 2023 Čína uvedla do provozu 1. SMR 4. generace typ HTGR o výkonu 200 MWe v elektrárně Š'-tao-wan

SMR ve výstavbě

Název	Výkon	Typ	Projektová organizace
KLT-40S	35 MWe	PWR	OKBM, Rusko
RITM-200	50 MWe	integrováný PWR	OKBM, Rusko
CAREM-25	27 MWe	integrováný PWR	CNEA & INVAP, Argentina
HTR-PM	2x250 MWt	HTR	INET, CNEC & Huaneng, Čína
ACPR50S	60 MWe	PWR	CGN, Čína

- v pokročilé fázi přípravy je 10 dalších SMR převážně PWR
- v počáteční fázi přípravy je cca 20 dalších SMR

Časová řada realizací a projektů

